

Пашнєв Дмитро Валентинович,

кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна)

ПОЧАТКИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ПРАЦІ ЧЕЗАРЕ БЕККАРІА «ПРО ЗЛОЧИНИ ТА ПОКАРАННЯ»

Продажність влади, яка отримала назву «корупція», у сучасному суспільстві вважається найнебезпечнішим проявом злочинної діяльності представників органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для розуміння цього негативного явища достатньо лаконічного визначення професора М.Ю. Тихомирова, який розуміє під корупцією злочинну діяльність у сфері політики або державного управління, яка полягає у використанні посадовими особами наданих їм прав і владних можливостей з метою особистого збагачення [1, с. 136].

Але в контексті протидії корупції слід виходити з ґрунтовного її визначення, яке надано Є.В. Невмержицьким: «соціально-політичне явище, змістом якого є обумовлена політичними, економічними, соціальними і психологічними факторами система негативних поглядів, переконань, установок і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних і недержавних організацій, політичних партій, громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг всупереч суспільним інтересам» [2, с. 6].

Показовим в цьому визначенні є звернення уваги на таку річ, яка є одночасно і основною складовою корупції, і її причиною, – корупція не просто є явищем, яке містить певну протизаконну діяльність, а вона є «системою негативних поглядів, переконань, установок». Ця її складова фактично і означає той пресловутий менталітет, який часто вказується в ряді основних чинників корупції на слов'янському просторі, але чомусь за важливістю стоїть в переважній більшості досліджень серед останніх.

На наш погляд, цей фактор повинен стати на одне з перших місць за приділенням йому уваги, а напрямок морально-

етичного забезпечення протидії корупції, що полягає у приведенні поведінки службовців до відповідності морально-етичним нормам, має стати основним при вихованні та підготовці молодих посадовців.

Доцільність таких заходів вбачається в строках праці Ч. Беккарія. На початку, обґрунтовуючи причини утворення держави, він пише: «Устав воевать и радоваться бесполезной и хрупкой свободе, прочность которой никто не гарантировал, они поступились частью ее, чтобы пользоваться ею сообща, спокойно и безопасно. Совокупность всех частей свободы, пожертвованных на общее благо, составила верховную власть народа, а суверен стал законным ее хранителем и распорядителем» [3, с. 67].

Але не дивлячись на виділення особливої ролі суверена в суспільстві, вся праця Ч. Беккарія пронизана духом рівності людей перед Богом та в житті. Зокрема, кажучи про покарання для дворян, він зауважує, що «следует исходить из предположений, что люди, отрекшись от своего врожденного стремления к единовластию, заявили: "Пусть более трудолюбивый будет пользоваться большими почестями, и его потомки будут купаться в лучах его славы; но более счастливый или более заслуженный и почитаемый, хотя и лелеет надежду на получение большего, должен бояться, как и другие, нарушить те договоры, которое возвысили его над другими". Правда, такого рода решения не исходили от какого-либо законодательного собрания всего рода человеческого, но они коренятся в вечной и неизменной природе вещей» [3, с. 144–145]. Згадуючи функцію, яку революція виконує в деспотичних державах, вказує, що це «кратковременное возвращение в естественное состояние и напоминание властителю о древнем равенстве» [3, с. 99].

Закладаючи основу принципу справедливості покарання Ч. Беккарія слушно зауважував: «Иногда оценка преступления зависит скорее от общественного положения потерпевшего, чем от его значения для общественного блага. Если бы этот критерий действительно отвечал самой природе преступления, то неуважение к Творцу всего сущего следовало бы карать строже, чем цареубийство, поскольку любой ущерб, нанесенный природе, всегда будет ничтожно мал по сравнению с ее величием» [3, с. 89].

Отже видатний італійський юрист і публіцист вже в тому ще нерівному суспільстві закладав основи всезагальної рівності перед Законом, не дивлячись на положення, яке особа займає в суспільстві.

Діяльність і сама внутрішня психологічна сутність корупціонера суперечить цим постулатам. Людина, отримуючи статус службової особи, а особливо – представника влади, забуває про описане вище природне положення речей, витoki утворення держави та своє походження із тих, хто віддав йому в руки, за виразом Ч. Беккарія, «частинку своєї свободи», так би мовити, на зберігання і покращення. З цього моменту службовець починає вести себе як «господар життя», якому всі «прості смертні» винні, а підкоряється лише тим, хто на сходах влади стоїть вище.

І вся парадоксальність такої ситуації в нашому суспільстві в тому, що склалася вона і підтримується самими пересічними людьми, які в цілому і складають суспільство. Це проявляється в нашій всепоглинаючій повазі та довірі службовцю від якого залежить наше життя, готовності віддати йому все, аби вирішити свою проблему, що доходить навіть до схвалення вимагання певних неправомірних вигід з його боку, адже він займає владне положення.

В такому нашому відношенні немає нічого дивного, адже воно виховувалося віками. Варто згадати врегульовану «Руською правдою» систему утримання службових осіб, яка склалася природно і була на той час ефективною. В тому, що при здійсненні своїх посадових функцій кожний чиновник прагнув якнайбільше збагатитися, не було нічого неприродного, а система кормління, установа в Стародавній Русі, цей порядок узаконювала. В рамках такої системи державна посада набувала приватного характеру, її стали сприймати, в першу чергу, як джерело доходів, а не сукупність обов'язків на користь держави, суспільства та окремих людей.

Якщо взяти більш ближчий до нас історичний період, то Радянський Союз, з якого вийшла наша держава і в якому корупція була двигуном економіки, залишив за собою тяжкі негативні наслідки і не стільки в самій системі організації влади, а в наших головах.

Корупція стала невід'ємною частиною суспільного життя і проникла у всі сфери державної влади та управління. Але найбільшу тривогу викликають потужні позиції корупції у гільці влади, яка за своєю суттю повинна бути стримуючою в системі організації влади – судовій владі.

Ч. Беккарія з приводу заборони тлумачення закону суддями вказує: «Каждый человек имеет свою личную точку зрения, которая меняется со временем. Так что (при тлумаченні закону суддею – прим. авт.) дух закона был бы подвержен, следовательно, влиянию хорошей или дурной логики судьи, нормальной или

плохой работе его желудка, зависел бы от силы обуревающих его страстей, от его слабостей и от его отношения к потерпевшему. Словом, от малейших причин, способных вызвать в человеческой душе, подверженной постоянным колебаниям, искаженный образ любого исследуемого предмета. Поэтому-то мы видим, как судьба играет человеком при рассмотрении его дела различными судами. И жизнь несчастного приносится в жертву из-за ошибочных выводов или мимолетных капризов судьи, который уверен в правомерности принимаемого им решения на основе хаотичных представлений, витающих в его мозгу. Поэтому-то мы видим, что одни и те же преступления в тех же самых судах по-разному наказываются в разное время» [3, с. 77]

Діяльність суддів отримувала певні, зокрема і морально-етичні, обмеження і в нормативних актах, які діяли раніше на території України. Зокрема, з думками Ч. Беккарія перекликається положення п. 1 артикулу 4 глави 7 «Прав, по которым судится малороссийский народ» 1743 року [4]: «Должность судей изображается изъ Священного Писания ... Изъ сего Писания явствуется быть главнейшая должность судей въ томъ, даби дела суду ихъ надлежащие, не смотря на лица, безъ всякия страсти, гнева, злоби, милости, страха, похлебства, поноровки, дружби, по самой истинне, за совесть и по правамъ, безволокитно и безъ богоненавистнаго лецемерия и противнихъ истинне проклятихъ користей, судили и решили, со удовольствиемъ обидимого и достойнимъ наказаниемъ обидящаго, избавляя немощнихъ отъ руки неправди».

Таким чином, Ч. Беккарія в своїй праці захищав позицію, яку відстоює пересічний член суспільства, який постає проти корумпованої влади: всі рівні перед Законом, а службові особи є такими ж членами суспільства, яким народ передав свою владу і які повинні виконувати свої обов'язки та здійснювати повноваження незалежно від особистих або групових інтересів.

Таке розуміння службової діяльності та відповідне відношення до неї і в суспільстві, і з боку самих службовців, повинне лягти в основу морально-етичних чинників протидії корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тихомиров М. Ю. Юридическая энциклопедия / Юрид. центр науч. исслед. и правовой информ.; [М. Ю. Тихомиров]. – 3-е изд., доп. и перераб. – М. : Юринформцентр, 1995. – 365 с.
2. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній

- Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Є. В. Невмержицький ; Ін-т держ. і права НАН України – К., 1999. – 19 с.
3. Беккариа, Чезаре. О преступлениях и наказаниях / Чезаре Беккариа; [Пер., вступ. ст., коммент. и прил. Ю.М. Юмашева]. – М. : Междунар. отношения, 2000. – 238, [1] с.
 4. Права, по которым судится малороссийский народ, лета от рождения Христова 1743 года, изданные под редакцией и с приложением исследования о сем Своде и о законах действовавших в Малороссии профессора А.Ф. Кистяковского. – К. : Унив. тип. (И.И. Завадзского), 1879. – 1065 с.